

Qui et va parir, Sant Joan de Boí

■ Milagros Guardia recull en un llibre quatre dècades de recerca sobre l'església pirinenca i els seus complexos murals

■ L'estudiosa data al voltant del 1100 la creació del cicle pictòric, d'una raresa sense parangó amb altres temples romànics

Maria Palau

Barcelona

Un puzzle del qual falten moltes peces. I no de farciment: s'han perdut les que forjarien la imatge central. Aquest trencaclosques incomplet són les pintures murals romàniques de l'església de Sant Joan de Boí, i ha fet parar bojos els estudiosos que han volgut comprendre els seus temes, fraccionats, sense una aparent relació entre si i rars. Què coi hi fan tres joglars engrescats dins d'un temple sagrat? On s'és vist un elefant amb els ullals sobre el cap i no al costat de la trompa? I un peix espasa que té cap d'au?

D'on surt un home amb una pròtesi a la cama esquerra i els genitals a la intempèrie? I un quadrúpede enorme que vomita una flor de lis i té la cua acabada en forma de serp? A quina ciutat es dirigeix una bèstia apocalíptica de cos únic i set caps coronats amb banyes?

L'experta que ha arribat més lluny és Milagros Guardia, catedràtica d'història de l'art medieval de la UB, que ara ha recollit tota una vida d'investigació en el llibre *L'església de Sant Joan de Boí i les seves pintures murals* (Edicions de la UB. Col·lecció Pirineus romànics. Monografies), d'esperit divulgatiu, ideal per acompanyar la visita al monument d'origen dels frescos, on n'hi ha una còpia, i al museu que custodia els autèntics, el MNAC. El curiós és que a la Vall de Boí estan col·locats d'una manera i a Barcelona, d'una

altra. "No només no coincideix sinó que ni aquí ni allà se segueix la disposició de la decoració en l'espai de l'edifici en època romànica", remarca Guardia.

Guardia es va iniciar en la pintura mural romànica precisament amb el complex cicle de Boí. Va ser només entrar com a cap de les col·leccions de la institució del Palau Nacional, el 1987, que el llavors director Joan Sureda li va encomanar el repte de compondre per primera vegada l'esmentat puzzle, les peces del qual havien tingut diferent sort. D'una banda, els fragments que històricament havia exposat el museu, aquells que van ser arrencats en diferents campanyes entre el 1919 i el 1923. De l'altra, reclosos a les reserves, tot de trossos i trossets extrets de l'església temps després, als anys setanta, d'entre els quals algunes de les figures més divertides del conjunt: un intrigant repertori d'animals reals i fantàstics.

Per poder unir els retalls, manca va el mapa del tresor: les llibretes de notes d'Emili Gandia, el tècnic que havia supervisat els treballs d'arrencament als anys vint. Gandia va morir el 1939 i els seus papers es van esfumar. Guardia, que va marxar del MNAC el 1993, els acabaria trobant per tossuderia la primera

A dalt, el fragment de la lapidació de sant Esteve al MNAC (emmarcat i en un lloc que no s'ajusta al seu emplaçament d'origen) i a l'església (la còpia es va fer a finals dels 90).

A sota, l'església de Sant Joan de Boí, des del 2000, juntament amb les altres esglésies de la vall, patrimoni mundial de la Unesco. Al costat, el fragment de l'home que porta una pròtesi a causa de la mutilació del peu esquerre. Els genitals d'aquest personatge van ser rascats en un moment que els estudiosos no poden precisar

■ ARXIU

dècada del 2000. "Els croquis arriben a un nivell de detall meravellosos d'on s'ubicava cada fragment", explica, encara avui emocionada, Guardia. Llastimosament, l'aparició d'aquesta documentació va arribar tard per a l'església, on a finals dels noranta es va inaugurar la reproducció dels murals, partint d'una hipòtesi equivocada, i aquí s'ha quedat. Mentrestant, al museu sí que s'han anat ressituant els fragments d'acord amb les noves recerques. Però així i tot persisteixen algunes incongruències. Una que afecta l'escena més emblemàtica de tot el programa de Boí, la lapidació de sant Esteve, que està penjada a l'àmbit que recrea la nau central del temple, just al lloc on hi hauria d'anar la representació del paradís i l'infern, però aquesta, de composició, és a les reserves.

En són una pila més, els misteris que ha hagut d'entomar aquesta experta al llarg de quatre dècades d'estudi. Un de majúscul. Quan va ser construïda i decorada l'església? "És un dels edificis més antics de la vall. El moment de construcció no està documentat, però la meua proposta és a partir dels anys setanta del segle XI, proba-

blement a l'entorn de la darrera dècada, coincidint amb el període en què els nobles Miró dits *Guerreta* van prendre possessió de la vila", destaca. Aquesta família, i per tant uns laics, van ser els promotors de l'església. "Si bé acomplia funcions de parròquia, tenia un règim particular. Estava sota la jurisdicció de la diòcesi de Roda fins que

el 1140 va passar, juntament amb la resta d'esglésies de la vall, a dependre de la Seu d'Urgell", contextualitza Guardia.

No se sap quan va ser consagrada, ni a quin sant estava dedicada en origen. A sant Joan Baptista és improbable, precisa Guardia. La irrupció de la reforma gregoriana, que dictava com havia de ser l'art a les esglésies, també és clau per entendre la casuística de Boí. I l'ambició del seu projecte pictòric interior, que l'especialista data al voltant del 1100, a l'alba de la pintura mural romànica, abans que s'ornessin les esglésies de Taüll. "L'església es va pintar de cap a cap i, a més, en un únic moment i per un únic equip de muralistes. És un fet molt poc freqüent en les esglésies pirinenques, i en general en les romàniques d'altres territoris, que es decorés la capçalera i també els murs de les naus. També va ser així a Santa Maria de Taüll, però en dues fases diferenciades", anota Guardia. A Boí no s'han preservat els murals principals, els dels absis i de la nau central, víctimes de la profunda remodelació que es va fer a l'edifici en època moderna. A l'absis central, Guardia està convençuda que hi havia una teofania, qui sap si un Maïestas Domini, com a Sant Climent de Taüll. En tot cas, difícilment seria de la mateixa qualitat. "El Mestre de Taüll era un geni. L'equip que va pintar Boí era justet."

En allò que ha sobreviscut, Guardia hi veu fortes connexions amb les il·lustracions dels manuscrits, sobretot en els sorgits als *scriptorium* del migdia de França, com el de Sant Marçal de Llemotges. "Els muralistes de Boí van engrandir les miniatures als murs de l'església", sosté. Segurament perquè tenien els còdexs de model, van omplir el temple d'inscripcions, força de les quals estan pendent de desxifrar. Boí menja a part. També perquè van superar els segles restes de les pintures de l'exterior (aquestes, fetes en ple segle XII), a l'antiga porta d'accés, avui tapiada, i on allora s'aprecien una munió de graffits de temàtica bèl·lica (de datació imprecisa), el significat dels quals és un altre front que fa anar de coroll els estudiosos. No ens els acabarem, els secrets de Boí. ■

